

Олена Валеріївна ДОВГАЛЬ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук,
Миколаївського національного аграрного університету
E-mail: dovgal@mnaeu.edu.ua

**РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ
ЕВОЛЮЦІЇ**

Довгаль, О.В. Ресурсний потенціал сільських територій : зміст та особливості еволюції [Текст] / Олена Валеріївна Довгаль // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 3. – С. 110–119. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Сільські території України, на яких проживає третина населення країни та відбувається найважливіший етап аграрного виробництва – продукування сільськогосподарської сировини, здійснюють непересічний вклад у розвиток національної економіки. Ресурсний потенціал сільських територій являє собою джерело та засіб їх відтворення, а також відіграє ключову роль у визначенні функцій, спрямованості та динаміки їх розвитку. Тому дослідження особливостей розвитку ресурсного потенціалу сільських територій дає можливість складати прогнози, стратегії регіонального та національного розвитку, визначати додаткові фактори впливу щодо покращення добробуту, активізації благополуччя та підвищення рівня життя населення.

Метою статті є дослідження ресурсного потенціалу сільських територій, а саме зміст та особливості його еволюції в умовах сучасних трансформаційних змін.

Результати. Встановлено, що ресурсний потенціал сільських територій країни та окремих її регіонів складається із таких найважливіших елементів: природно-ресурсний; демографічний; туристично-рекреаційний та виробничий. Узагальнюючи підходи вітчизняних дослідників і враховуючи наше бачення окремих аспектів формування, використання та відтворення, ресурсний потенціал сільських територій варто розуміти як фактичний та потенційний набір ресурсів природного, демографічного, туристично-рекреаційного і виробничого характеру, яким володіють і/або користуються спільноти, які проживають на сільських територіях країни й окремих її регіонів.

Ключові слова: сільські території, ресурсний потенціал, виробничий потенціал, сільський розвиток, сфера аграрного виробництва.

Olena Valeriivna DOVGAL

PhD in Economics, associate Professor,
associate professor of the department of economic theory and social sciences,
Mykolaiv national agrarian university
E-mail: dovgal@mnaeu.edu.ua

**RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL TERRITORIES: CONTENT AND
FEATURES OF EVOLUTION**

Abstract

Introduction. Rural areas of Ukraine, where a third of the country's population lives and the most important stage of agricultural production are taking place – the production of agricultural raw materials, make an extraordinary contribution to the national economy development. Resource potential of rural territories is a source and means of their reproduction,

and also plays a key role in determining the functions, direction and dynamics of their development. Therefore, the study of resource potential development peculiarities of rural areas makes it possible to draw up forecasts, strategies of regional and national development, and to determine additional factors of influence on welfare improvement, welfare enhancement and raising the population living standard.

The purpose of the article is to study the resource potential of rural areas, namely the content and peculiarities of its evolution in the context of modern transformational changes.

Results. As a result of the research, the resource potential of country rural areas and its separate regions consists of such important elements: natural resource; demographic; tourist and recreational; production. Summarizing the approaches of domestic researchers and taking into account our certain aspects vision of the formation, using and reproduction, the resource potential of rural areas is an actual and potential set of natural, demographic, tourist-recreational and productive resources that are owned and/or used by communities living in rural areas territories of the country and its separate regions.

Key words: rural territories, resource potential, production potential, rural development, sphere of agrarian production.

JEL classification: O 18; Q 15

Вступ

Ресурсний потенціал сільських територій являє собою джерело та засіб їх відтворення, а також відіграє ключову роль у визначенні функцій, спрямованості та динаміки їх розвитку. Його можна оцінити шляхом комплексного аналізу сукупності ресурсів – внутрішніх складових потенціалу. Сільські території України, на яких проживає третина населення країни та відбувається найважливіший етап аграрного виробництва – продукування сільськогосподарської сировини, здійснюють непересічний вклад у розвиток національної економіки. Ресурсний потенціал залежить від наявності виробничих ресурсів, їх якості, стану, структури, поєднання й умов використання. У випадку ресурсного потенціалу ресурси відображають витратну сторону процесу виробництва, його вихідні передумови.

Оцінка сучасного стану та ресурсного потенціалу розвитку «сільських територій» дає можливість складати прогнози, стратегії регіонального та національного розвитку, визначати додаткові фактори впливу щодо покращення добробуту, активізації благополуччя та підвищення рівня життя населення. Питанням категорії ресурсного потенціалу «сільських територій» висвітлюються у наукових доробках багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених і спеціалістів, серед них: О. Бородіна, Ю. Губені, В. Лагодієнко, А. Лісовий, І. Лукінов, Р. Мельников, Р. Мудрак, М. Орлатий, Л. Овчинцева, О. Павлов, І. Прокопа, П. Саблук, Д. Торопов, А. Ужва, М. Федотова, В. Юрчишин та ін. Однак деякі питання щодо ролі, місця та основних складових розвитку ресурсного потенціалу сільських територій, а саме підходи до визначення поняття та проблеми із його застосуванням залишаються недостатньо висвітленими та потребують комплексного дослідження.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження ресурсного потенціалу сільських територій, а саме: зміст та особливості його еволюції в умовах сучасних трансформаційних змін. В межах досягнення мети виокремлено такі завдання:

- визначити змістовне наповнення поняття «ресурсний потенціал сільських територій» та його складної функціональної характеристики;
- узагальнити підходи до формулювання сутності поняття «ресурсного потенціалу»;
- дослідити структуру ресурсного потенціалу сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження

Існують різні підходи до класифікації ресурсного потенціалу сільських територій. У сучасній науковій літературі вживаються різні категорії потенціалу села, зокрема: поселенський, демографічний, природний, трудовий, кадровий, економічний (виробничий) та соціальний, які характеризують компонентну структуру сукупного потенціалу сільського поселення [1].

Ресурсний потенціал у сфері аграрного виробництва представляє собою складну, безперервно відтворювальну систему, яка складається з багатьох компонентів (природний, трудовий, фінансовий, підприємницький, інформаційний, матеріально-технічний, технологічний, інституційний, ресурсний), а зв'язки між ними визначаються соціальними, економічними, політичними, інфраструктурними та іншими чинниками, які зумовлюють функціонування і розвиток аграрної економіки. Провідними складовими аграрного потенціалу є земля, матеріально-технічні засоби, трудові, фінансові та різноманітні нематеріальні ресурси [2].

Характерною особливістю розвитку сільських територій є акцентування уваги на стратегіях ендегенного розвитку, що передбачає використання потенціалу місцевих людських, інституційних і фізичних ресурсів, щоб створити для сільських жителів нові можливості працевлаштування та стимулювати нові види економічної діяльності [3].

Сільський розвиток на базі громад ґрунтується на спільних зусиллях, спрямованих на ідентифікацію локальних ресурсів, максимальну їхню активізацію та створення додаткових вартостей у процесі капіталізації з метою підвищення рівня та якості життя членів громад. Резерви капіталізації закладені в оптимальному поєднанні наявних ресурсів й одержанні синергетичного ефекту у формі суспільних благ, що вимагає не тільки індивідуальних інвестицій, а й колективних дій [4].

Важливою характеристикою ресурсного потенціалу сільських територій є його здатність змінюватися. При чому, що важливо, в обидва боки – при переважанні факторів надходження над факторами вибуття – зростати, і навпаки.

В теорії факторів виробництва виділяється чотири ключових ресурси, комбінування яких дозволяє здійснювати суспільне виробництво – праця, земля, капітал, підприємницька здатність. Французька школа класичної теорії, відома як фізіократи, небезпідставно, як для своєї історичної епохи, вважала землю і працю на ній найважливішими факторами виробництва, поєднання яких створювало на той час основну частину національного багатства. З тих пір пройшло понад триста років. В структурі сучасного суспільного виробництва домінуюча роль належить високотехнологічним й наукомістким промисловим галузям та сфері послуг. Однак у сфері аграрного виробництва земля продовжує відігравати роль найважливішого безальтернативного компонента природно-ресурсного потенціалу.

Веклин О. слушно зауважує, що при підході до визначення сутності поняття «природно-ресурсний потенціал», необхідно враховувати на його міждисциплінарний характер – спільне використання географічною, екологічною та економічною науками [5]. Одним із перших, у новітній вітчизняній економічній науці, визначень природно-ресурсного потенціалу є формулювання запропоноване Данилишиним Б. М., Дорогунцовим С. І. та Міщенком В. С. – це (1) міра потенційної можливості будь-якої природної системи (або території) задовольняти різні потреби суспільства; (2) це сукупність природних ресурсів і природних умов у певних географічних межах, які забезпечують задоволення потреб суспільства [6].

Як відмічає з цього приводу Жерибор Л. Л., земельні ресурси є універсальним природним ресурсом, які за чинним законодавством визначаються як сукупний природний ресурс поверхні суші – просторовий базис розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві. Використання земель як територіального базису, природного ресурсу й основного

засобу виробництва розглядається в Земельному кодексі України як один із принципів земельного законодавства [7].

На непересічне значення землі, як ключового ресурсу сільських територій, вказує Дієсперов В. С., який відмічає, що на відміну від інших засобів виробництва, земля має природне походження, штучно не відтворюється, територіально обмежена і не може бути замінена іншими засобами. Тому вона оголошена національним надбанням, яке має використовуватися в інтересах усього народу, що на ній проживає. Земля, сільгоспугіддя – складова усього природного ресурсу, й права володіння нею в принципі не повинні бути іншими як щодо надр, лісів, водойм тощо. Якщо вся вода – державна власність, то сільгоспугіддя так само необхідні всім, вочевидь не можуть належати незначній частині суспільства. Але при тому, що право на користування землею має поширюватися на всіх громадян, за сільським населенням потрібно визнати пріоритет, оскільки для нього угіддя – основне джерело трудових доходів. Якщо закріпити за селом вигоди від володіння та користування землею, сільський розвиток може бути повністю забезпечений за рахунок цього ресурсу [8]. Вчений справедливо зауважує, що при всіх особливостях, індивідуальності розвитку кожного села визначилися такі важливі фактори, як землезабезпеченість і географічне розташування населеного пункту.

Масове безробіття в країні, відносна невивідність та неперспективність сільськогосподарської зайнятості кардинально посилюють значення фактора віддаленості сіл від великих міст і промислових центрів. Внаслідок цього приміські сільські території стали окремим, відмінним їх типом [9]. Земля є незамінним і безцінним багатством суспільства, формує основу ресурсного потенціалу аграрного сектора та виробничих потужностей сільськогосподарських підприємств, а також матеріальною умовою життя і діяльності людей, основою для розміщення та розвитку галузей народного господарства, головним засобом виробництва в сільському господарстві. Забезпечення сталого розвитку економіки неможливе без організації раціонального використання й охорони земельних ресурсів з урахуванням регіональних особливостей землі як природного ресурсу [10].

Земля є ключовим фактором ресурсного потенціалу сільських територій України в цілому та окремих її регіонів. Незаконне відчуження землі, втрата її родючості та руйнування (вітрова і водна ерозія), нецільове та неефективне використання, руйнування біологічного різноманіття (вирубка лісів, розорювання природних пасовищ та лук, самозахоплення берегових рівнів природних й штучних водойм) тощо, є доміантними ризиками розвитку сільських територій. Однією із найбільших вад сучасного українського землеробства є відносно низька економічна ефективність використання землі як фактору виробництва та низька екологічна ефективність відтворення родючості землі як об'єкту виробництва. Негативні тенденції було закладено ще у дореформений період. Не випадково ряд видатних сільськогосподарських вчених пропонували вивести із сівозміни українських колгоспів та радгоспів близько 20% із 33 млн га орних земель [11]. Причина проста – деградація ґрунтів і втрата їхньої родючості. Як видно з табл. 1, інтенсивність балансу досягла свого піку в 1981-1985 рр. після чого пішла на спад.

Таблиця 1. Динаміка загального балансу елементів живлення у землеробстві України

Статті балансу	Рік			
	1971-1975	1976-1980	1981-1985	1985-1990
Надходження, кг/га	134,2	175,9	198,1	223,0
Винос, кг/га	171,8	192,7	189,9	218,9
Баланс, кг/га	-37,6	-16,8	8,2	4,1
Інтенсивність балансу, %	78,1	91,3	104,3	101,9

В період з 1991 по 2005рр. проблема суттєво загострилася внаслідок різкого скорочення внесення мінеральних та органічних добрив сільськогосподарськими товаровиробниками України (рис. 1).

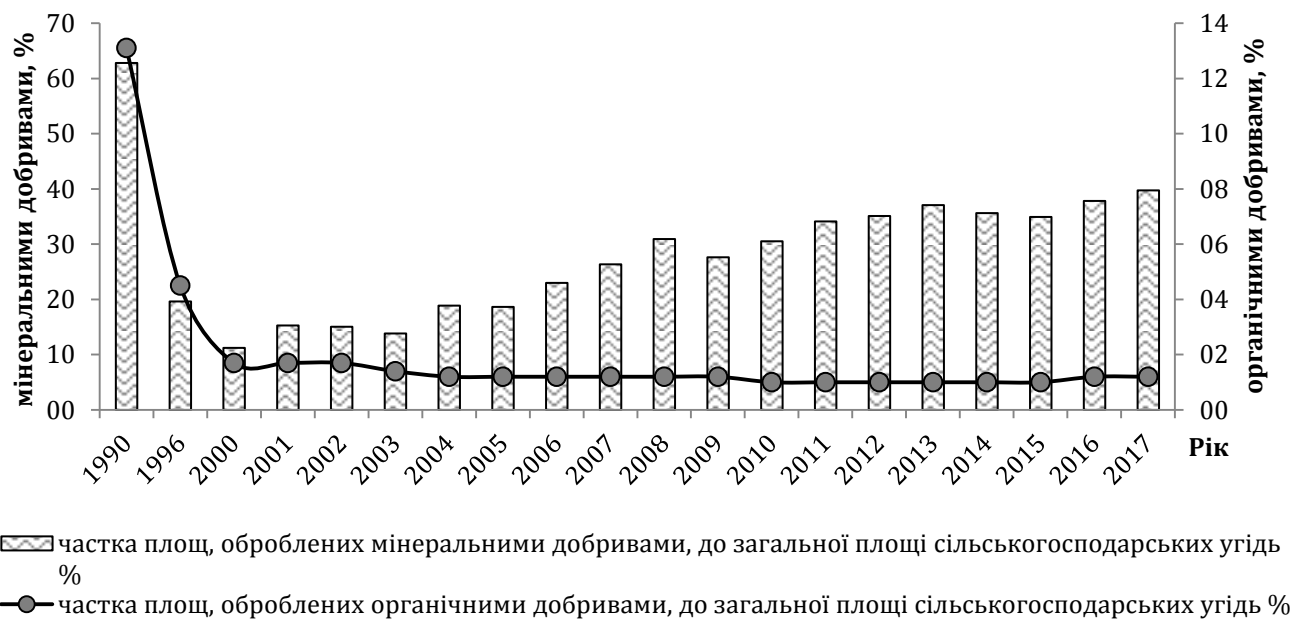

Рис. 1. Частка площ сільськогосподарських угідь України, оброблених мінеральними та органічними добривами

Відтворення, збереження та збільшення родючості земель сільськогосподарського призначення є одним із ключових завдання в контексті забезпечення розвитку сільських територій країни.

Не менш важливим складником ресурсного потенціалу сільських територій є демографічні ресурси. Засновник класичної школи економічної теорії Петті У. сказав: «Праця – батько багатства, а земля – його мати». Люди, як єдині носії здатності до праці, і з етичної, і з економічної точки зору є найбільшою цінністю нації. Як справедливо зауважує Лендел М. А., значною мірою саме селянські домогосподарства виступають своєрідними інкубаторами мікроекономічних передумов стабілізації майбутнього стійкого розвитку сільських поселень України [12].

У широкому значенні трудовий потенціал – це людські можливості, ресурси праці, найповніша та всебічна характеристика працездатного населення як продуктивної сили. Трудовий потенціал має кількісні та якісні характеристики. Кількісно він визначається чисельністю працездатного населення (національна методологія) або економічно активного населення (методологія МОП), законодавчо встановленою тривалістю робочого дня за суспільно нормальної інтенсивності праці та збігається з величиною трудових ресурсів.

Як і у випадку із визначенням поняття «сільські території», в експертному середовищі єдиної думки щодо визначення поняття «трудовий потенціал» немає. Так, Ломовських Н. О. вважає за необхідне розрізняти два поняття – «трудовий потенціал» і «потенціал трудових ресурсів». Трудовий потенціал – це лише та частина працездатного населення, яка може бути задіяна у виробництві, але на даний момент перебуває без роботи за будь-яких обставин. Натомість потенціал трудових ресурсів – це спроможність підвищувати продуктивність праці самих найманих працівників [13].

Людський ресурс «здатність до праці» об'єднує в собі економічно активне населення, яке на ринку праці формує пропозицію та класифікується як наймані працівники. Людський ресурс «підприємницька здатність» об'єднує в собі економічно активне населення, яке на ринку праці формує попит на працю та класифікується як

підприємці. І наймані працівники, і підприємці виховуються у домогосподарствах сільських територій, а тому належать до відповідного демографічного потенціалу.

Проблема збереження та відтворення трудового потенціалу сільських територій має два аспекти – потенціал управлінських кадрів та потенціал кадрів робітничих професій. Що стосується управлінських кадрів, то з цього приводу Малиновський А. С. справедливо відмічає, що стабільні ознаки системної кризи, соціальна безвихідь, скорочення виробництва, важкий фінансовий стан аграрних підприємств призвели до погіршення кількісних та якісних характеристик аграрного кадрового потенціалу. Головною ознакою останнього часу є продовження процесу скорочення чисельності зайнятих, висока плинність кадрів, особливо керівного складу.

Крім трудових ресурсів, демографічний потенціал сільських територій визначається і ресурсом «підприємницька здатність».

Підприємницьке середовище на селі визначається сукупністю умов і факторів, які безпосередньо зумовлюють особливості та можливості становлення, функціонування і розвитку суб'єктів малого підприємництва. Дане середовище включає фактори, які впливають на загальнонаціональному рівні (загальні фактори), та фактори, які притаманні підприємництву в сільській місцевості (локально-сільські) [14, 15].

Підприємницький потенціал сільських територій можна визначити як здатність та можливість членів домогосподарств і суб'єктів господарювання сільських територій до виробництва продукції, надання послуг на засадах адекватної ринковим умовам підприємницької поведінки, орієнтованої на отримання прибутку на основі використання природно-ресурсних, економічних і соціальних факторів.

Важливе місце у розвитку та реалізації підприємницького потенціалу посідає підвищення інвестиційної привабливості сільських територій [16].

Грицаєнко М. І. справедливо відмічає, що в умовах інституціональних трансформацій розвиток аграрної сфери економіки потребує пошуку якісно нових ресурсів, одним з яких є соціальний капітал, який одночасно є передумовою створення та результатом функціонування підприємницьких мереж даної сфери економіки. Суб'єкти підприємницької діяльності, об'єднуючись у підприємницькі мережі, одержують додаткові конкурентні переваги завдяки спільному використанню власних ресурсів і ділової активності. Формуванню та розвитку підприємницьких мереж в аграрній сфері сприятиме розбудова інститутів аграрного підприємництва, і, передусім, сільськогосподарської кооперації [17].

Залізко В. Д. та Мартиненков В. І. пов'язують перспективи розвитку сільських територій України із розширенням сфери економіки знань. Вони вважають, що знання, інформація та комп'ютеризація мають стати основою нового типу розвитку економіки України в системі формування постіндустріального суспільства. За умови розвитку адитивного виробництва й комп'ютеризації сільгоспвиробництва одними з найперспективніших напрямів працевлаштування сільського населення буде несільськогосподарський сектор, база якого формуватиметься на рекреаційно-аграрно-туристичних і фермерських господарствах, об'єднаних кооперативним рухом, а також розгалужена мережа аутсорсингових послуг в інформаційно-технологічній та освітньо-комунікаційній сферах [18].

До переліку найбільш актуальних проблем розвитку сільського підприємництва, Малік М. Й. включає:

- обмежені можливості залучення фінансових ресурсів, використання застарілої техніки й обмежене впровадження передових технологій, слабка мотивація до інноваційної діяльності;
- низька конкурентоспроможність у частині оплати праці;
- недосконалість механізмів державного регулювання;

- низький рівень системної підтримки на рівні органів влади та місцевого самоврядування;

- нестабільність правового забезпечення й регуляторних механізмів [19].

Однією із найбільш перспективних сфер реалізації підприємницького потенціалу сільських територій є рекреаційно-туристичний сектор їх економіки, який цілком об'єктивно можна виділити в окрему складову ресурсного потенціалу. Туристична сфера в сільській місцевості спроможна не лише активізувати діяльність у сфері туризму, а й стати важливим інструментом стимулювання економічної активності громадян, підвищення життєвого рівня як тих, хто надає туристичні послуги, так і тих, хто їх споживає. Сільські жителі без посередників можуть продавати продукцію, виробниками якої вони є, а відпочивальники – її придбати [20].

Туристично-рекреаційний потенціал є сукупністю органічно взаємопов'язаних природних і матеріальних засобів, які в процесі взаємодії здатні виробляти продукцію або продукт. Будь-яке збільшення кожного ресурсу веде до зростання туристично-рекреаційного потенціалу [21]. Україна володіє багатими рекреаційно-туристичними ресурсами, більшість з яких розміщена на сільських територіях країни [22].

Одним із найбільш обмежуючих чинників розвитку сільського туризму є якість туристичних послуг. Як зазначає Кудла Н.Є. та Ужва А.М., на формування якості продукту сільського туризму впливає ряд факторів, зокрема:

- поселення й харчування (гостьові кімнати в будинку сільської родини, орендування сільського чи дачного будиночка або господарської будівлі, ночівлі в спеціально відведених наметових чи кемпінгових місцях; харчування у власника, самостійне, в кафе чи барі);

- довколишні атракції у вигляді природних, матеріальних і нематеріальних культурних цінностей регіону (музеї, старі хутори та господарські фільварки, традиційне ремесло, легенди, говірки, традиції), які характеризують спосіб життя сільської спільноти;

- доступність обладнання, яке сприяє цікавому проведенню вільного часу (прокатні пункти, спортивно-культурні об'єкти, праця в селянському господарстві, участь у святкуваннях);

- необхідна система додаткових послуг (пошта, зв'язок, банки, медичне обслуговування тощо);

- соціально-психологічний стан сільської родини й місцевої спільноти (можливість одержання додаткового доходу від надання туристичних послуг, вміння спілкуватися і легко контактувати з людьми, гостинність сільської спільноти: щирість, толерантність, безпека, конфесійна згода) [23, 24].

До переліку описаних вище найважливіших складових ресурсного потенціалу сільських територій, на нашу думку, треба іще додати виробничий потенціал.

У загальному значенні виробничий потенціал економіки – це реальний обсяг продукції, який може бути вироблений за повного використання ресурсів. Стосовно сільських територій таке визначення потребує уточнення. Адже продукцією є усі можливі товари і послуги, які потенційно можуть бути вироблені деінде на даній сільській території – сільськогосподарська продукція, промислова продукція (олія, борошно, крупи, м'ясо та молоко первинної обробки тощо), реміснича продукція (посуд, сувеніри тощо), послуги побутового, торгівельного, туристично-рекреаційного, транспортного, культурно-мистецького та ін. характеру. На нашу погляд, зважаючи на актуальну виробничу спеціалізацію сільських територій – виробництво сільськогосподарської продукції, при характеристиці виробничого потенціалу необхідно зупинитися саме на потенціалі матеріального виробництва аграрної сфери сільських територій. Оскільки решта потенційних товарів і послуг так або інакше підпадають під характеристику описаних вище складових ресурсного потенціалу

сільських територій – підприємницького та туристично-рекреаційного.

Більшість дослідників даної тематики, як і ми, пов'язують виробничий потенціал сільських територій саме із агропродовольчим виробництвом.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Враховуючи наші зауваження та думки дослідників, які в цілому корелюють, ми вважаємо, що виробничий потенціал сільських територій – це максимально можлива кількість сільськогосподарської продукції, яку спроможні виробити сільськогосподарські товаровиробники за даного технологічного укладу та за інших рівних умов. Ресурсний потенціал сільських територій країни та окремих її регіонів складається із таких найважливіших елементів: природно-ресурсний; демографічний; туристично-рекреаційний та виробничий.

Узагальнюючи підходи вітчизняних дослідників та враховуючи наше бачення окремих аспектів формування, використання та відтворення, ресурсний потенціалу сільських територій – це фактичний та потенційний набір ресурсів природного, демографічного, туристично-рекреаційного і виробничого характеру, яким володіють і/або користуються спільноти, що проживають на сільських територіях країни й окремих її регіонів.

Список літератури

1. Орлатій М. К., Величко А. Є. Формування ресурсного потенціалу сільських територій Дніпропетровської області. *Регіональне та муніципальне управління*. 2014. №5-6(7-8). С. 97-107.
2. Самойленко Т. Г. Ресурсний потенціал сталого економічного розвитку сільських територій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2015. Вип. 15. Частина 3. С. 39-42.
3. Васківська К. В., Сембай І. В., Сікора О. А. Проблеми розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2009. №11. С. 117-121.
4. Бородіна О. М., Киристюк С. В., Риковська О. В. Теоретичні основи сільського розвитку на базі громад: капіталізація активів. *Економіка АПК*. 2011. №5. С. 153-160.
5. Веклин О. Категорія «природно-ресурсний потенціал» у суспільній географії. *Наукові записки*. 2016. №1. С. 9-19
6. Данилишин Б. М., Дорогунцов С. І, Міщенко В. С. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. К.: ЗАТ «ШЧ ЛАВА», 1999. 86 с.
7. Жерибор Л. Л. Природні ресурси сільських територій як основа їх відтворення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. вип. 20. ч. І. С. 89-94.
8. Дієсперов В. С. Земля як головний природний ресурс сільських територій і країни. *Економіка АПК*. 2010. №9. С. 102-109.
9. Дієсперов В. С. Використання земельних ресурсів сільських територій. *Економіка АПК*. 2014. №11. С. 48-56.
10. Альбещенко О. С. Теоретико-методичні аспекти раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу сільських територій. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. Випуск 16. С. 98-102.
11. Мудрак Р. П. Земельний фактор у контексті продовольчої безпеки України. *Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету*. 2008. Вип. 67. С. 88-97.
12. Лендел М. А. Селянські домогосподарства: соціально-економічні умови розвитку. *Економіка АПК*. 2012. №5. С. 178-179.

13. Ломовських Н. О. Про сутність понять «трудовий потенціал» і «потенціал трудових ресурсів». *Вісник Харківського національного аграрного університету*. 2009. №5. С. 298-299.
14. Ковалюк Б. І. Проблеми розвитку сільського підприємництва в Україні. *Економіка АПК*. 2010. №2. С. 130-134.
15. Лагодієнко В. В. Концептуальна модель розвитку регіонального агропромислового виробництва. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 1259-1262.
16. Томашук І. В. Інвестиційний потенціал сільських територій: основні аспекти розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2018. №1. С. 140-149.
17. Грицаєнко М. І. Соціальний капітал у становленні підприємницької мережі аграрної сфери України. *Економіка АПК*. 2017. №5. С. 58-64.
18. Залізко В. Д., Мартиненков В. І. Сутність інноваційного розвитку економіки сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. №4. С. 66-74.
19. Малік М. Й. Підприємництво і розвиток сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. №6. С. 97-103.
20. Забуранна Л. В. Зарубіжний досвід розвитку сільського зеленого туризму. *Економіка АПК*. 2011. №6. С. 178-183.
21. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса: ОНЕУ, 2016. 262с.
22. Мудрак Р. П., Лагодієнко В. В. Агроінфляція та індекс споживчих цін на продовольчі товари: порівняльний аналіз «Україна – ЄС». *Економіка України*. 2018. № 1 (674). С. 28-40.
23. Кудла Н. Є. Шляхи підвищення якості сільського туризму. *Економіка АПК*. 2012, №5. С. 116-122.
24. Ужва А. М. Кластеризація як ефективний інструмент управління розвитком регіонального аграрного бізнесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Випуск 19, частина 2. С. 110-113.

References

1. Orlatij, M. K. and Vely`chko, A. Ye. (2014). «Formation of resource potential of rural areas of Dnipropetrovsk region». *Regional`ne ta municy`pal`ne upravlinnya*. no. 5-6(7-8). pp. 97-107.
2. Samojlenko, T. G. (2015). «Resource Potential of Sustainable Economic Development of Rural Areas». *Naukovy`j visny`k Xersons`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya Ekonomichni nauky`*. Issue 15. Part 3. pp. 39-42.
3. Vas`kivs`ka, K. V. and Sembaj, I. V., Sikora, O. A. (2009). «Problems of rural areas development». *Ekonomika APK*. no. 11. pp. 117-121.
4. Borodina, O. M. and Ky`ry`zyuk, S. V., Ry`kovs`ka, O. V. (2011). «Theoretical Foundations of Community Based Rural Development: Capitalization of Assets». *Ekonomika APK*. no. 5. pp. 153-160.
5. Vekly`n, O. (2016). «Category "Natural Resource Potential" in Public Geography». *Naukovi zapu`sky`*. no. 1. pp. 9-19
6. Dany`ly`shy`n, B. M. and Dorogunczov, S. I., Mishhenko, V. S. (1999). *Pry`rodno-resursny`j potencial stalogo rozvy`tku Ukrayiny`*. [Natural-resource potential of sustainable development of Ukraine.]. ZAT «ShCh LAVA». Kiev. Ukraine.
7. Zhery`bor, L. L. (2011). «Natural Resources of Rural Areas as the Basis for Their Reproduction». *Naukovi praci Kirovograds`kogo nacional`nogo texnichnogo universy`tetu. Ekonomichni nauky`*. Issue. 20. Part I. pp. 89-94.
8. Diyesperov, V. S. (2010). «Land as the main natural resource of rural territories and country». *Ekonomika APK*. no. 9. pp. 102-109.

-
9. Diyesperov, V. S. (2014). «Use of land resources of rural territories». *Ekonomika APK*. no. 11. pp. 48-56.
 10. Al`beshhenko, O. S. (2017). «Theoretical and methodical aspects of rational use of land-resource potential of rural territories». *Ekonomika ta upravlinnya nacional`ny`m gospodarstvom*. Issue 16. pp. 98-102.
 11. Mudrak, R. P. (2008). «Land factor in the context of food security of Ukraine.» *Zbirny`k naukovy`x pracz` Umans`kogo derzhavnogo agrarnogo universy`tetu*. Issue. 67. pp. 88-97.
 12. Lendyel M. A. (2012). «Peasant households: socio-economic conditions of development». *Ekonomika APK*. no. 5. pp. 178-179.
 13. Lomovs`ky`x, N. O. (2009). «Problems of Rural Entrepreneurship Development in Ukraine». *Visny`k Xarkivs`kogo nacional`nogo agrarnogo universy`tetu*. no. 5. pp. 298-299.
 14. Kovalyuk, B. I. (2010). «Problems of Rural Entrepreneurship Development in Ukraine». *Ekonomika APK*. no. 2. pp. 130-134.
 15. Lagodiyenko, V. V. (2015). «Conceptual model of development of regional agro-industrial production». *Global`ni ta nacional`ni problemy` ekonomiky`*. no. 8. pp. 1259-1262.
 16. Tomashuk, I. V. (2018). «Investment potential of rural territories: main aspects of development». *Staly`j rozvy`tok ekonomiky`*. no. 1. pp. 140-149.
 17. Gry`czayenko, M. I. (2017). «Social capital in the establishment of the entrepreneurial network of agrarian sector of Ukraine». *Ekonomika APK*. no. 5. pp. 58-64.
 18. Zalizko, V. D. and Marty`nenkov, V. I. (2016). «The essence of innovative development of the economy of rural territories». *Ekonomika APK*. no. 4. pp. 66-74.
 19. Malik, M. J. (2016). «Entrepreneurship and development of rural territories». *Ekonomika APK*. no. 6. S. 97-103.
 20. Zaburanna, L. V. (2011). «Foreign Experience in Development of Rural Green Tourism». *Ekonomika APK*. 2011. no. 6. pp. 178-183.
 21. *Ocinka tury`sty`chno-rekreacijnogo potencialu region*. [Estimation of tourist-recreational potential of the region]. In Gerasy`menko, V. G. (red.). ONEU. Odessa. Ukraine.
 22. Mudrak, R. P. and Lagodiyenko, V. V. (2018). «Agro-inflation and consumer price index for food products: a comparative analysis "Ukraine-EU"«. *Ekonomika Ukrayiny`*. no. (674). pp. 28-40.
 23. Kudla, N. Ye. (2012). «Ways to improve the quality of rural tourism». *Ekonomika APK*. no. 5. pp. 116-122.
 24. Uzhva, A. M. (2016). «Clusterization as an Effective Tool for Managing the Development of a Regional Agrarian Business». *Naukovy`j visny`k Xersons`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya «Ekonomichni nauky`»*. Issue 19. Part 2. pp. 110-113.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2018 р.